

Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství
se sídlem VŠB - Technická univerzita Ostrava

Plošné pokrytí sil a prostředků jednotek požární ochrany v ČR

Dr. Ing. Zdeněk Hanuška

Učební texty pro posluchače 1 a 2 ročníku oboru Požární ochrana a bezpečnost průmyslu
© Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství, 3. aktualizované vydání. Ostrava 2006

Obsah

Obsah	2
Plošné pokrytí sil a prostředků jednotek požární ochrany v České republice	3
Řešení plošného pokrytí	3
Ohodnocení zdrojů rizika požáru	6
Kritéria pro ohodnocení nebezpečí katastrálního území obcí	7
Doporučená literatura:	9

Plošné pokrytí sil a prostředků jednotek požární ochrany v České republice

System, vytvářený jednotkami požární ochrany PO (dále jen "jednotky PO"), chrání životy lidí a nemůže být založen na náhodě nebo jen na vůli pomoci. Ze společenského hlediska se každá země snaží řešit bezchybnou funkci tohoto systému a najít optimální míru nákladů na jeho fungování. Všechny jednotky PO nemohou být vybaveny ani vycvičeny stejně. Ministerstvo vnitra, Hasičské záchranné sbory krajů při přidělování vybrané požární techniky a dotací musí optimalizovat její umístění i dislokaci jednotek PO. Náklady na vybranou požární techniku nutí k jejímu předurčení pro více obcí, tzn. k vybavení jednotek PO s územní působností.

Plošné pokrytí je systém organizace jednotek PO pro likvidaci požárů a záchranné práce na celém území republiky. Je zaměřen na vytvoření takových vazeb mezi různými jednotkami PO, které povedou k lepší efektivnosti ve využití speciální požární techniky, odbornosti členů jednotek PO a účelnějšímu rozdělování dotací obcím pro dobrovolné jednotky PO.

Nejde o to omezovat z pozice státní správy obce při budování jednotek PO, ale vytvořit systém, který by nedovolil porušit minimální úroveň nezbytnou pro jistotu občanů z hlediska záchrany jejich životů a majetku před požáry a jinými mimořádnými událostmi.

V roce 1994 přijala vláda České republiky usnesení č. 646 ke zprávě o plošném pokrytí sil a prostředků jednotek požární ochrany a k početním stavům příslušníků Sboru požární ochrany. Uvedeným usnesením vlády byla završena etapa nové organizace požární ochrany na území České republiky.

Právně je uvedený systém základní princip plošného pokrytí je dán § 65 odst.6 zákona ČNR č. 133/1985 Sb., o požární ochraně ve znění pozdějších předpisů (dále jen "zákon") a jeho přílohou.“

Řešení plošného pokrytí

Plošné pokrytí vychází ze stanovení stupně a kategorie nebezpečí vzniku požáru a jiných mimořádných událostí hrozících v jednotlivých katastrálních územích.

Byly stanoveny čtyři stupně nebezpečí, s následující obecnou charakteristikou:

I. st. - nejvíce nebezpečný;

např. historická centra velkých měst, podniky s nebezpečnou výrobou, velké nemocnice, objekty se složitými podmínkami pro zásah a se snadným šířením požáru,

II.st. - středně nebezpečný;

např. větší města, sídliště, některé průmyslové podniky a dílny, hotely,

III.st.- nebezpečný;

např.malé obce do 4 000 obyvatel, zemědělské farmy,

IV.st. - málo nebezpečný;

samoty, pohraniční lesy, málo osídlené území.

Při stanovení stupně a kategorie hrozícího nebezpečí v katastrálním území se vychází z počtu obyvatel, charakteru území a počtu vzniklých požárů v jednom roce. Stupeň nebezpečí zohledňuje požadavek na dojezd jednotek PO; kategorie nebezpečí požadavek na posloupnost dojezdu jednotek PO. Metoda stanovení stupně a kategorie nebezpečí, kterou se

provádí ohodnocení zdrojů rizika plošně na celém území ČR je uvedena v následující kapitole a je dána rovněž přílohou č. 1 vyhlášky č. 247/2001 Sb., o organizaci a činnosti jednotek požární ochrany. V tomto předpisu je také v § 1 stanoven postup při provádění plošného pokrytí na území kraje.

Pro účely plošného pokrytí jsou jednotlivé druhy jednotek PO rozděleny do šesti kategorií (dále jen "JPO I" až "JPO VI"). JPO I, JPO II a JPO III mají územní působnost přesahující katastrální území obce, ve které jsou dislokovány. JPO IV, JPO V a JPO VI mají místní působnost omezenou na obec nebo objekt svého zřizovatele. Při výběru jednotek PO do kategorií se vychází z jejich operačních vlastností (rychlost výjezdu, působnost).

Princip plošného pokrytí spočívá v tom, že vnitřní organizace a vybavení jednotek PO včetně dislokace jednotlivých druhů a kategorií jednotek požární ochrany musí být volena tak, aby území obce bylo podle stupně nebezpečí zabezpečeno požadovaným množstvím sil a prostředků při splnění požadované doby jejich dojezdu na místo zásahu podle základní tabulky plošného pokrytí. Základní tabulkou plošného pokrytí je stanoven počet jednotek PO potřebných pro zásah a doba jejich dojezdu na místo:

Tab. č. 1. Základní tabulka plošného pokrytí

Stupeň nebezpečí objektu	Kategorie nebezpečí objektu	Doba dojezdu množství sil a prostředků jednotek PO na místo zásahu
I	A	2 JPO do 7 minut, další 1 JPO do 10 minut
	B	1 JPO do 7 minut, další 2 JPO do 10 minut
II	A	2 JPO do 10 minut, další 1 JPO do 15 minut
	B	1 JPO do 10 minut, další 2 JPO do 15 minut
III	A	2 JPO do 15 minut, další 1 JPO do 20 minut
	B	1 JPO do 15 minut, další 2 JPO do 20 minut
IV	A	1 JPO do 20 minut, další 2 JPO do 25 minut

Legenda: 2 JPO – síly a prostředky dvou jednotek požární ochrany
1 JPO – síly a prostředky jedné jednotky požární ochrany

Na uvedené principu, který je zakotven i do právního předpisu (§ 1 odst. 1 vyhláška MV č.247/2001 Sb., o organizaci a činnosti jednotek požární ochrany bylo provedeno plošné pokrytí území krajů:

"Jednotky PO se rozmisťují na základě nařízení orgánu kraje vydaného podle § 27 odst. 1 písm. c) zákona. Hasičský záchranný sbor kraje a na území hlavního města Prahy Hasičský záchranný sbor hlavního města Prahy (dále jen „hasičský záchranný sbor kraje“) zabezpečuje podklady pro vydání nařízení orgánů kraje. Za tím účelem

- a) stanoví stupeň nebezpečí území obcí v kraji podle kritérií uvedených v příloze č. 1,
- b) určí v souladu s požadavky podle § 65 odst. 6 zákona po dohodě se zřizovateli jednotek; u jednotek hasičského záchranného sboru kraje po dohodě s generálním ředitelstvím Hasičského záchranného sboru České republiky (dále jen „generální ředitelství“), jednotky, které budou plošné pokrytí zabezpečovat, stanoví jejich kategorii podle přílohy zákona a charakter záchranných prací, které budou provádět (dále jen „předurčenost k záchranným pracím“),
- c) určí jednotky pro záchranné a likvidační práce při mimořádných událostech prováděné v rámci integrovaného záchranného systému, pokud tak u jednotek hasičského záchranného sboru kraje neučinilo generální ředitelství,

- d) stanoví územní působnost pro každou jednotku s územní působností zabezpečující plošné pokrytí a v dohodě s generálním ředitelstvím také pro jednotku hasičského záchranného sboru kraje určenou pro záchranné a likvidační práce podle písmene c),
- e) vyhotoví mapu plošného pokrytí se zakreslenými údaji o stupních nebezpečí území obcí a rozmístění jednotek s územní působností.

(2) Pokud nelze za účelem provedení požárního zásahu a záchranných prací podle § 70 odst. 1 písm. a) a b) zákona nebo záchranných a likvidačních prací v rámci integrovaného záchranného systému (dále jen „zásah“) zajistit akceschopnost jednotky, která byla podle odstavce 1 písm. b) určena k zabezpečení plošného pokrytí, oznámí to zřizovatel jednotky hasičskému záchrannému sboru kraje.

(3) Jestliže se v obci změni kritéria rozhodná pro stanovení stupně nebezpečí území obce, hasičský záchranný sbor kraje navrhne změnu nařízení kraje vydaného podle § 27 odst. 1 písm. c) zákona. "

Početní stavy a technické vybavení jednotek PO zařazených v plošném pokrytí jsou typizovány a stanoveny tak, aby každá z nich mohla plnit standardní objem prací při hašení požáru a záchranných prací u živelních pohrom a jiných mimořádných událostí podle svého postavení v plošném pokrytí. Typizace je provedena opět na principu minimální úrovně a je provedeno přílohou č. 3 a 4 vyhlášky 247/2001 Sb.

Plošné pokrytí také posiluje funkci operačních a informačních středisek hasičského záchranného sboru. Operační a informační střediska Hasičského záchranného sboru kraje jsou ve smyslu § 5 zákona č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému, operačními středisky IZS kraje. V souladu s plošným pokrytím byla provedena typizace operačních středisek hasičských záchranných sborů krajů, optimalizováno bylo jejich vybavení a personální obsazení.

S ohledem na cíle, které byly v úvodu formulovány, přináší plošné pokrytí následující efekty:

a) Snížení velikosti škod způsobených požáry a mimořádnými událostmi.

Zavedeným normativem pro dojezd první jednotky PO v katastru obcí, soustředěním minimálně 12 hasičů a výkonné techniky se očekává snížení přímých škod v rozsahu minimálně o 100 až 150 mil. Kč ročně. V roce 1993 by snížení škod představovalo podle výpočtů částku 110 mil. Kč.

Pravděpodobnost záchrany lidského života při dojezdu jednotky PO do 15 minut je v průměru trojnásobná než při dojezdu mezi 15 až 20 minutou.

V případech živelních pohrom a mimořádných událostí se škody ani uchráněné hodnoty ve statistice činnosti jednotek PO nevyčísľují. Neexistuje spolehlivá metodika jejich ohodnocení pro celou škálu událostí. Pokud ovšem jednotka PO podstatně omezí množství uniklých jedů nebo oleje, např. do vodní nádrže s pitnou vodou, nelze pochybovat o prospěšnosti takového zásahu při uvážení důsledků takové nehody.

Ani přímé škody vlivem požárů nejsou spolehlivým měřítkem skutečných škod, spojených s následnými škodami jako je např. ztráta výrobních kapacit nebo trhu.

b) Vytvoření systému, v němž je občanovi garantována na solidní úrovni pomoc na celém území republiky.

System nové organizace jednotek PO se stává přehledným pro řadu subjektů. To má vliv na celkovou situaci z pohledu práv občana na život a přijatelné životní prostředí. Promítá

se také např. do oblasti výstavby budov (velikost požárních úseků a požární odolnost konstrukcí) nebo obecně investic (otázky případných ztrát majetku apod.).

c) Lepší využití dotací do požární ochrany.

K obměně zastaralé techniky by muselo dojít i bez plošného pokrytí, dotace státu by to u všech současných jednotek PO nemohly řešit, neboť požadavky by byly několikanásobné.

Dotacemi zřizovatelům jednotek PO s územní působností (23% jednotek PO plošného pokrytí), se zabrání jejich rozptýlení, které by v konečném efektu nedokázalo pokrýt náklady na drahou techniku. Jestliže by se mělo rovným dílem rozdělit mezi obce v ČR např. 3000 mil.Kč ročně, znamenalo by to zhruba 480.000,-Kč na obec. To, kromě přenosné stříkačky nebo dýchacích přístrojů, není cena ani jednoho z druhů vybrané požární techniky. Pokud by se zohlednilo hledisko jen počtu obyvatel obcí, dostane se největší dotace největším městům, které mají zase největší možnost vlastních příjmů. Pro město s 50 tisíci obyvatel by to bylo přibližně jen 15 mil Kč. Je otázkou, jak akceschopnou jednotku by toto město pro svoji potřebu vlastnilo, zda by bylo ochotno poskytnout pomoc malým a vzdálenějším obcím, zda by toto řešení nevedlo k účtování požárního zásahu. Nasazení sil a prostředků pro záchranu životů nebo majetku by se mohlo stát otázkou momentální solventnosti obce, postiženého občana nebo otázkou ochoty či neochoty pomoci.

Na příkladu je demonstrována využitelnost techniky k počtu použití. Nákladná požární technika by měla mít využití pro co možná nejvíce zásahů, jinak se efekt vynaložených prostředků ztrácí v nenávratnou investici. Plošným pokrytím se, v případě jednotek PO s územní působností, počet použití techniky zvýší, protože bude volněji přístupná pro více obcí a tím i zásahů.

d) Zvýší se počet zasahujících jednotek PO.

Nový systém organizace zavádí pevnější pravidla při soustřeďování jednotek PO k zásahu. Nárůst počtu požárů a mimořádných událostí, který byl zaznamenán, se projeví i ve větším počtu zasahujících jednotek PO. Sníží se počet "papírově" vedených jednotek PO. Přínos je i v tom, že jednotky SDH obcí s územní působností budou představovat část jednotek PO se spolehlivější schopností zasáhnout v případě potřeby i s vyšší odborností vedení zásahu než je tomu dosud. Plošné pokrytí obcím dá základní rámec pro zřizování společných jednotek PO podle § 69a zákona, sníží počet neefektivně vydávaných výdajů na jednotky PO a pomůže vzniknout spolupráci mezi obcemi a v návaznosti na posouzení požárního nebezpečí objektů a činností se zvýšeným požárním nebezpečím i právnických a podnikajících fyzických osob.

Ohodnocení zdrojů rizika požáru

Primárním cílem ohodnocení zdrojů rizika požárů, není stanovení velikosti rizika jako empirické pravděpodobnosti vzniku a rozvoje požáru, ale stanovení stupně nebezpečí, který představuje východisko pro ohodnocení zdrojů rizik. Ohodnocením objektů na celém území byly stanoveny stupně a kategorie nebezpečí objektů jako objektivní kritérium pro zabezpečení objektů z hlediska doby potřebné pro nasazení jednotek PO a množství jejich sil a prostředků, tedy z hlediska únosného rozšíření požárů. Analýza rizik požárů je založena na předpokladu, že za zdroj rizika požáru je označen každé katastrální území obce a procesem ohodnocení je mu určen stupeň a kategorie nebezpečí. Na rozdíl od jiných analýz není žádný z objektů z hodnocení předem vyloučen. To odpovídá i vznesenému předpokladu o tom, že v žádném místě území státu nelze předem vyloučit vznik požáru.

K ohodnocení rizika se určují katastrální území obcí.

Katastrální území je vzato za základní prvek pro ohodnocení zdrojů rizik požárů jako ideální část území i vzhledem k tomu, že katastrální území jsou základem územního dělení a jsou definována právními předpisy.

Plošným pokrytím se nevyhodnocuje požární nebezpečí objektů právnických nebo podnikajících fyzických osob. Zde se požární nebezpečí hodnotí podle posouzení požárního nebezpečí nebo se dokumentací zdolávání požárů hodnotí nutnost zřízení jednotky PO podniku. Hodnocení se však provádí v kontextu plošného pokrytí území kraje, tzn. posuzuje se, zda zajištění katastrálního území obce, ve kterém se podnik nachází vystačí rovněž pro úroveň požárního nebezpečí podniku. Pokud tomu tak není, musí podnik zřídit jednotku PO.

Kritéria pro ohodnocení nebezpečí katastrálního území obcí

Stupeň a kategorie nebezpečí katastrálního území obcí jsou stanoveny podle několika vybraných kritérií. Metoda pro určení stupně a kategorie nebezpečí je v podstatě velmi jednoduchá.

Určení stupně a kategorie nebezpečí pro katastrální území obce se provádí podle hodnoty celkového kritéria K_c . Tato hodnota je dána součtem hodnot jednotlivých kritérií.

$$K_c = K_o + K_{ui} + K_z \quad (1)$$

kde:

- K_o Kritérium počtu obyvatel
- K_{ui} Kritérium charakteru území
- K_z Kritérium zásahů

- **K_o - kritérium počtu obyvatel**

Hodnota kritéria vyplývá z počtu trvale žijících obyvatel v katastrálním území v obci (viz tabulka č. 2).

Tabulka č.2. Kritérium počtu obyvatel.

Počet obyvatel	Hodnota K_o
nad 50000	20
15001 až 50000	15
5001 až 15000	14
3001 až 5000	12
1001 až 3000	10
201 až 1000	5
do 200	1

- **K_{ui} - kritérium charakteru území;**

Účelem zavedení tohoto kritéria je zohlednit místní vybrané zvláštnosti v katastrálním území v obci, které kritérium počtu obyvatel nemohlo vždy dostatečně odhalit. Přehled o možnostech uplatnění jednotlivých kritérií charakteru území udává tabulka č. 2. Při oprávněnosti kritéria se započítává každá z hodnot K_{ui}.

Tab. č. 3. Kritérium charakteru území.

Popis kritéria	Hodnota kritéria K _{ui}
Historické jádro vybraných měst a obcí, území měst a obcí s historickým prostředím, které jsou prohlášeny za národní kulturní památku, památkovou zónu nebo památkovou rezervaci dle zvláštního právního předpisu ¹⁾ .	1
Rekreační oblast s přechodným zvýšením počtu ubytovaných obyvatel v katastrálním území obce vyšším jak 5000 osob, vyjma jednorázových akcí.	1
Zastavěná, alespoň do 25% plochy, nebo obydlená část katastrálního území obce je umístěno v záplavovém území dvacetileté vody definovaném v povodňovém plánu kraje ²⁾ .	1
Katastrální území obce je v zóně havarijního plánování stanovené dle zvláštního právního předpisu ^{3,4)} pro látky zařazené jako hořlavé kapaliny nebo hořlavé plyny nebo výbušniny nebo toxická kapalina nebo toxický plyn.	1
Katastrální území obce je v zóně havarijního plánování stanovené dle zvláštního právního předpisu ⁵⁾ a pro velmi významné zdroje nebo jaderná pracoviště IV. Kategorie ⁶⁾ .	1
Obchodní centra se supermarkety nebo zábavní centra s celkovou kapacitou nad 1000 osob a průmyslové zóny s plochou nad 1 000 000 m ² .	1
Nemocnice, ústavy sociální péče, léčebné ústavy dlouhodobě nemocných s léčebnou nebo ubytovací kapacitou zařízení v jedné budově nad 100 osob.	1

- **K_z- kritérium zásahů**

¹ Např. vyhláška č. 108/2003 Sb., o prohlášení území s historickým prostředím ve vybraných městech a obcích za památkové zóny a určování podmínek pro jejich ochranu; vyhláška č. 249/1995 Sb., o prohlášení území historických jader vybraných obcí a jejich částí za památkové zóny; nařízení vlády č. 443/1992 Sb., o prohlášení území historického jádra města Františkovy Lázně a území pevnosti Terezín za památkové rezervace; apod.

² Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů; zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, ve znění zákona č. 320/2002 Sb.

³ Zákon č. 349/2004 Sb., úplné znění zákona č. 353/1999 Sb., o prevenci závažných havárií způsobených vybranými nebezpečnými chemickými látkami a chemickými přípravky a o změně zákona č. 425/1990 Sb., o okresních úřadech, úpravě jejich působnosti a o některých dalších opatřeních s tím souvisejících, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o prevenci závažných havárií); vyhláška č. 366/2004 Sb., o některých podrobnostech systému prevence závažných havárií.

⁴ Vyhláška č. 383/2000 Sb. kterou se stanoví zásady pro stanovení zóny havarijního plánování a rozsah a způsob vypracování vnějšího havarijního plánu pro havárie způsobené vybranými nebezpečnými chemickými látkami a chemickými přípravky.

⁵ Nařízení vlády č. 11/1999 Sb., o zóně havarijního plánování.

⁶ Vyhláška č. 307/2002 Sb., o radiační ochraně.

Hodnota kritéria zásahů K_z je závislá na počtu mimořádných událostí se zásahem jednotek v posuzovaném katastrálním území obce během jednoho roku, přičemž jde o průměrnou hodnotu za posledních pěti let.

Tabulka č. 4 Stanovení kritéria K_z

Počet mimořádných událostí	Hodnota kritéria K_z
do 100	0
101 až 200	1
nad 200	2

Pro účely stanovení stupně nebezpečí území obce se obcí rozumí katastrální území v obci⁷. Stupeň nebezpečí území obce je stanoven podle hodnoty celkového kritéria K_c (tabulka č.5).

Tabulka č. 5. Celkové kritérium

Stupeň nebezpečí území obce	Hodnota K_c
I A	25 a více
I B	21 až 24
II A	16 až 20
II B	11 až 15
III A	6 až 10
III B	3 až 5
IV	Do 2

Při zpracování závěrů ohodnocení zdrojů rizik požárů se stanovené stupně a kategorie nebezpečí vybraných objektů a katastrálních území obcí zakreslují do mapy kraje. Jednotlivé stupně a kategorie nebezpečí jsou barevně odlišeny. Zpracovatel analýzy zdrojů rizik požáru tak získá přehlednou mapu vyjadřující rozložení nebezpečí požárů na území kraje, popřípadě velkých měst.

Doporučená literatura:

[1] Hanuška, Z.: Organizace jednotek požární ochrany I. SPBI SPEKTRUM, Ostrava 1998, 2006. ISBN: 80-86111-26-1

[2] Vyhláška č. 247/2001 Sb., o organizaci a činnosti jednotek požární ochrany, v aktuálním znění.

⁷ Vyhláška č. 463/2002 Sb., kterou se stanoví seznam katastrálních území s přiřazenými průměrnými základními cenami zemědělských pozemků, ve znění vyhlášky č. 387/2003 Sb. ve znění vyhlášky č.570/2004 Sb.

Plošné pokrytí sil a prostředků jednotek požární ochrany v ČR

Dr. Ing. Zdeněk Hanuška

Vydalo Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství v Ostravě, roku 2006.

Vytisklo Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství

3. vydání – aktualizováno II./2006

Publikace neprošla jazykovou úpravou

ISBN: 80-86634-02-9